

Procesuální rušení *langue*
aneb
Kdo za to taky může?

Radek Čech

katedra českého jazyka FF

Ostravská univerzita

Procesuální rušení *langue*
aneb
Kdo za to taky může?

Procesuální rušení *langue*
aneb
Kdo za to taky může?

Procesuální rušení *langue* aneb Kdo za to taky může?

Struktura přednášky

- langue-parolová dichotomie (LPD)
- rušení LPD:
 - procesuální gramatika
 - emergentní gramatika a usage-based modely jazyka
 - synergetická lingvistika
- obrana LPD:
 - pojetí kódu u M. Komárka
 - specifické pojetí langue u V. Cvrčka
 - socialismus (M. Beneš, E. Itkonen)
- shrnutí & perspektivy

Langue

- „...se chápe jako **uzavřený**, organizovaný, účelný, rovnovážný (s fungujícím principem homeostáze, tj. seberegulačního mechanismu), hierarchizovaný (s rovinami) a **relativně uzavřený (zásadně však otevřený)**, avšak zároveň **dynamicky stabilní**, resp. **proměnlivý** (a vyvíjející se) celek, jehož součástí jsou jednak jazykové prvky a jednak pravidla (především kombinatorická) jejich užívání včetně funkcí. Jak ve svých prvcích (jednotkách) tak pravidlech je však systém i charakteristicky **vágní, neostře definovaný** (zvl. v periferních prvcích, třídách i pravidlech) s velkou potencialitou dalšího úzu. Jeho fungování se opírá o prototypy (a tedy podobnost, analogii) v důsledku existence kovariantnosti formy a funkce jeho prvků. **Možnost a stupeň exaktnosti poznání systému je závislý mj. na naší schopnosti rozpoznat hranice synchronie**, resp. toho, co patří do synchronně vymezeného stavu jazyka...“

(Čermák, F.: *Základy lingvistické metodologie – nástin hlavních principů na pozadí obecné teorie vědy*, 1993, s. 37)

Problémy

- vztah k *parole*
 - dynamický vývoj jazyka
- ontologický status *langue*
- empirická neidentifikovatelnost
 - metafyzický dualismus
- vztah k našim modelům jazyka
 - jak stanovit míru adekvátnosti modelu a *langue*?

Langue-parolová dichotomie

- základní teoretické východisko lingvistiky 20. století
- spory o pojetí *langue*
 - E. Macháčková: O názorech na dichotomii langue a parole (K vývoji pojetí některých základních lingvistických pojmů a termínů) (1987, 1989)

Explicitní odmítnutí langue-parolové dochotomie

- J. Kořenský: K procesuálnímu modelování řečové činnosti (1987)
 - „Je tedy **programově rušen nejen protiklad langue-parole**, ale i – při vědomí celé řady příznivých rysů z hlediska procesuálního modelování – protiklad kompetence-performance.“ (s. 179)
- modelování
 - **procesu** řečové činnosti
 - **textu** (jako výsledku řečové činnosti)
 - **předpokladů** řečové činnosti

Rozdíly

langue

parole

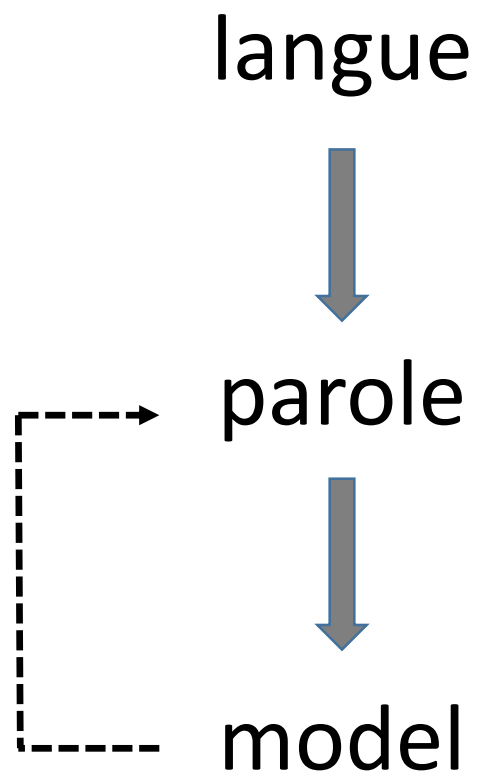
model

objekt zkoumání
(proces, text, předpoklady)

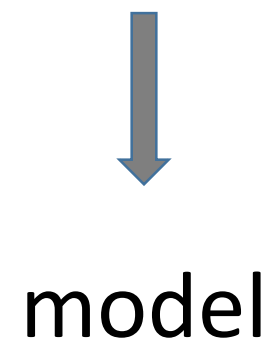

model

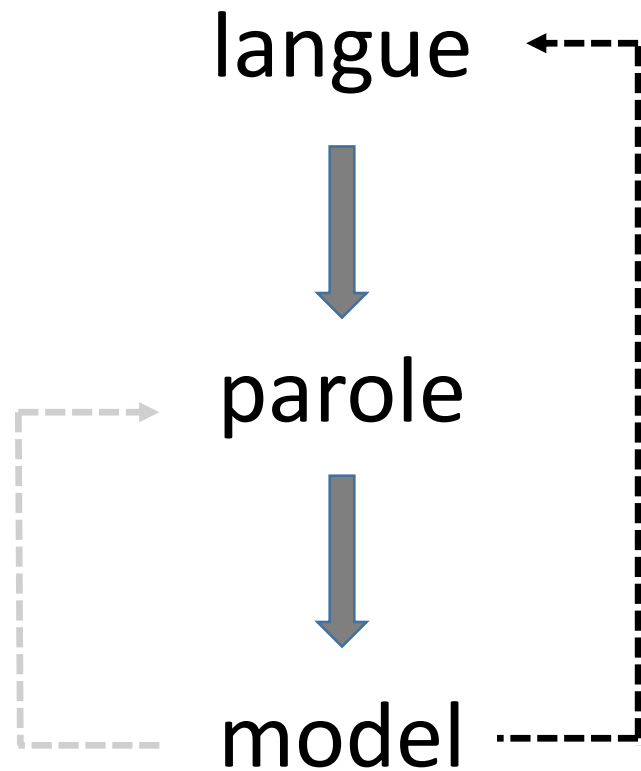
Rozdíly

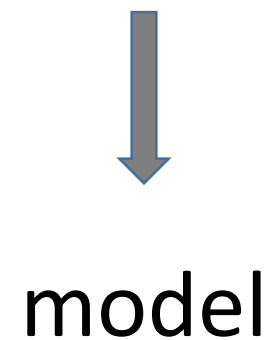
objekt zkoumání
(proces, text, předpoklady)

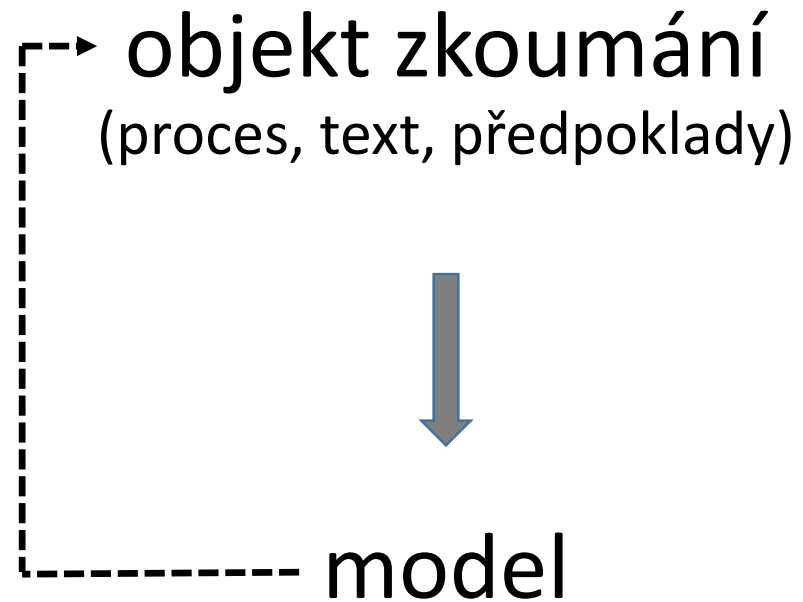
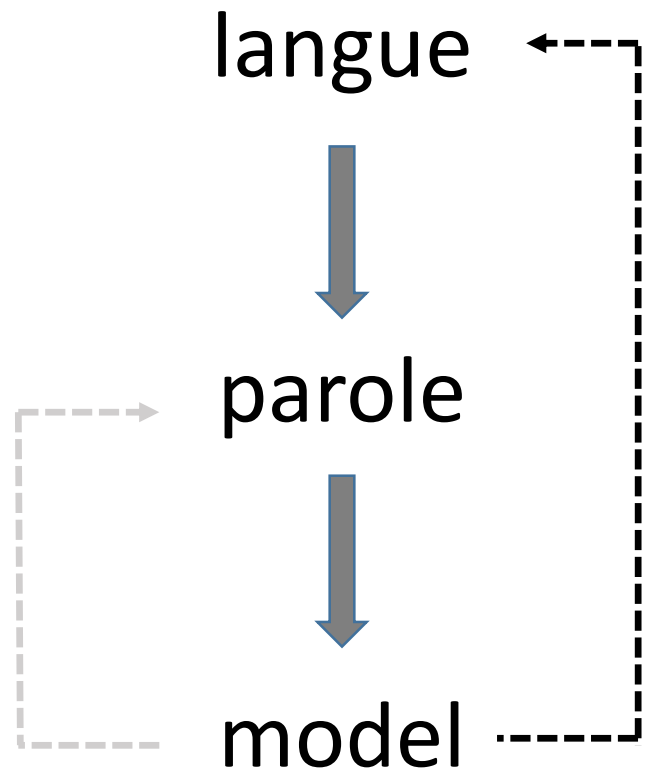
Rozdíly

objekt zkoumání
(proces, text, předpoklady)

Rozdíly

Explicitní odmítnutí langue-parolové dochotomie

- P. Hopper: Emergent Grammar (1987)
 - „ The notion of **Emergent Grammar** is meant to suggest that **structure, or regularity, comes out of discourse and is shaped by discourse** as much as it shapes discourse in **on-going process**. (...) The term Emergent Grammar points **to a grammar which is not abstractly formulated and abstractly represented**, but always anchored in the specific concrete form of an utterance.“

Explicitní odmítnutí langue-parolové dochotomie

- Usage-based modely
 - „‘Grammar’ itself and associated theoretical postulates like ‘syntax’ and ‘phonology’ have **no autonomous existence** beyond local storage and real-time processing“ (Bybee & Hopper, 2001, s. 2–3)

Explicitní odmítnutí langue-parolové dochotomie

- Synergetická lingvistika (R. Köhler 1986, zde citováno z 2005)
 - „A central axiom of synergetic linguistics is, therefore, that **language is a self-organising and selfregulating system** (...) – a special kind of dynamic system with particular properties.“
 - „There is an indispensable pre-condition for the application of synergetic models: a view of language (...) that goes **beyond the structural relations between the elements** (i. e., the structuralist view, which is still present in the current formalisms of mainstream linguistics), viz. a conception that also integrates the function and thus the usage of the signs.“

Explicitní odmítnutí langue-parolové dochotomie

- R. Čech: Komunikace versus systém, nebo komunikace versus model? (2005)
- R. Čech: Language System - Linguistics as an Empirical Science. (2007)

Obrana langue-parolové dichotomie

- M. Komárek: Komunikace versus systém? (1999)
 - „Moderní jazykověda saussurovskou opozici langue – parole buď nepřijala, nebo se jí **postupně zříká**. Zpochybňují se hranice v této opozici a také **užitečnost** tohoto rozlišování pro zkoumání lidské řeči a řečové činnosti.“ (s. 191)
 - „Strukturu jazykového kódu jakožto ideální entity, která **není bezprostředně přístupná našemu poznání**, je možno pouze rekonstruovat jako funkční model z konkrétních komunikátů a systém (**kvazisystém**), ke kterému tím dospějeme, nelze ztotožňovat se skutečným abstraktním systémem jazykového kódu. **Rekonstrukce kvazisystému kódu je přesto nezbytná k pochopení funkce kódu jako nástroje komunikace.**“ (s. 193)

Obrana langue-parolové dichotomie

- F. J. Newmeyer: Grammar is grammar and usage is usage (2003)
 - „ ...**conceptual structures** did not ‘go away’ — they **remained as part-and-parcel of every grammatical representation**. They are drawn upon in every speech act, even if the actual utterance is pared down and fragmentary “ (s. 703)
- A. Carnie: Functionalism is/n’t formalism (2003)
 - „We simply **believe** that there is **some grammar** that can be talked about **independently** of usage, social context or performance“ (2003, s. 375)

Langue jako „úhrnný kontext“

- V. Cvrček: Kvantitativní analýza kontextu. (2013)
 - „... přístup akcentuje úhrnný (**languový**) kontext jednotky, tedy **kontext všech realizací** zkoumaného jevu. (...) ... pozoruje kontext jako obecný fenomén vztahující se ke **všem** jazykovým jevům ve všech jejich realizacích, což vede ke **kvantitativnímu zkoumání langue**“ (s. 11–12)

Socialismus

- Martin Beneš (2015)
 - langue jako sociální entita
 - „Za sociální lze [...] označit nějakou entitu X tehdy, [...] pokud jsou pro ni a prakticky pro každé dva členy nějakého (různě široce vymezitelného) řečového společenství, reprezentované níže osobami A a B (C, D atd.), splněny tři následující podmínky:
 - (1) A ví-1, že X
 - (2) A ví-2, že B (C, D atd.) ví-1, že X
 - (3) A ví-3, že B (C, D atd.) ví-2, že A ví-1, že X“ (s. 187)
 - x = jazyková pravidla

Shrnutí & perspektivy

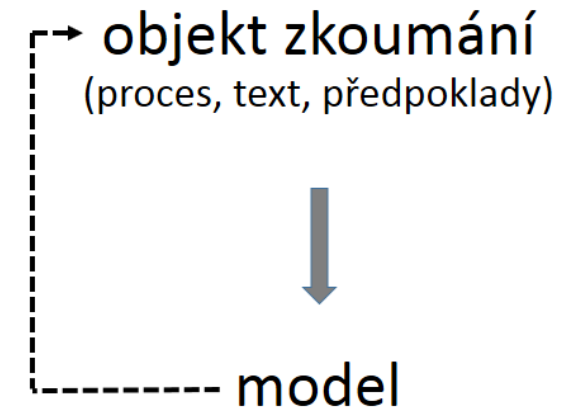
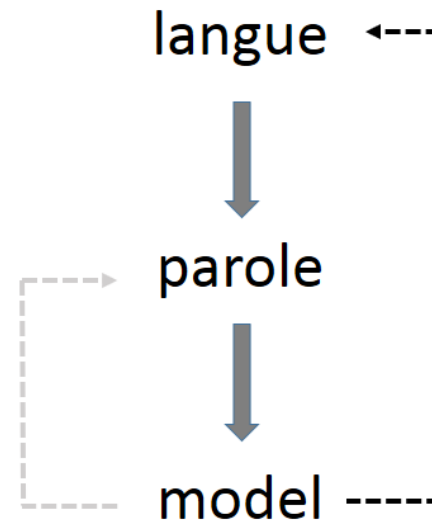
- langue-parolová dichotomie
 - koncept zapadající do způsobu evropského myšlení
 - potřeba „ukotvení“
- základna pro „vědecké“ intervenční zásahy do jazyka
- specifické postavení lingvistiky mezi vědami
 - mají jiné obory „své“ langue?

Shrnutí & perspektivy

- nedichotomické přístupy
 - analýza jazykového chování
 - zahrnutí dynamických aspektů vývoje jazyka
 - stochastický přístup
 - důraz na experimenty, testování hypotéz

Shrnutí & perspektivy

- „přežije“ dichotomie?
 - k čemu je dobrá?
 - langue vs. competence

Shrnutí & perspektivy

- mění se **paradigma** lingvistiky?
 - pojetí významu + znaková povaha řeči
 - J. Peregrin: O čem je sémantika (1994)
 - langue-parolová dichotomie
 - empirický přístup, experimenty
 - teorie

Děkuji za pozornost!

www.cechradek.cz